

**Georgi
Gospodinov**

**Držitel
Mezinárodní
Bookerovy
ceny**

**ZAHRADNIK
A SMRT**

Argo

Georgi
Gospodinov

ZAHRADNÍK A SMRT

Argo

Georgi Gospodinov **ZAHRADNÍK A SMRT**

Z bulharského originálu Градинарят и смъртта vydaného
nakladatelstvím Janet 45 v Plovdivu v roce 2024

přeložil David Bernstein.

Obálku graficky upravil, grafickou úpravu
a sazbu provedl Jan Augusta.

Odpovědná redaktorka Veronika Chaloupková.

Redigovala Ludmila Kroužilová.

Korektury Kamila Drahoňovská.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Příprava elektronických formátů Kosmas.

E-knihu vydalo nakladatelství Argo,

Milíčova 13, 130 00 Praha 3,

www.argo.cz, argo@argo.cz,

v roce 2025 jako svou 5885. publikaci.

Elektronické vydání první.

ISBN 978-80-257-4724-7 (váz.)

ISBN 978-80-257-4782-7 (e-kniha)

Градинарят и смъртта

Czech edition © Argo, 2025

Copyright © 2024 by Georgi Gospodinov

All rights reserved

Translation © David Bernstein, 2025

Cover design © Holly Ovenden, 2025

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS

sklad: KOSMAS s.r.o. Za Halami 877

252 62 Horoměřice

tel: 226 519 383, fax: 226 519 387

e-mail: odbyt@kosmas.cz, www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém knihkupectví

www.kosmas.cz

Každý příběh, i když je osobní a skutečně se stal,
jakmile projde jazykem, jakmile se oblékne do slov,
už nám nepatří, už je stejně tak součástí reality
jako fikce.

Epigrafy

Smrt je třešeň, jež zraje bez tebe.

— Gaustin, Botanika a nesmrtelnost

Ráj je utišení bolesti.

— Lars Gustafsson, Smrt včelaře

*Pracoval se zemí,
pod níž dnes leží...*

— anonymní epitafy pro každý případ

A každý Anděl je hrozný...¹

— Rainer Maria Rilke, Elegie z Duina

Žádný strachy!

— můj táta

---

¹ Překlad Jiří Gruša

1.

Můj táta byl zahradníkem. Nyní je zahradou.

Nevím, kde začít. Necht' je tedy začátkem toto. Jedná se samozřejmě o konec, ale kde začíná konec?

Asi sem se počural, pronesl táta na prahu. Stál v rámu vchodových dveří, bolestně pohublý, lehce shrbený, s onou shrbeností vysokých lidí. Přivezli ho pozdě večer na samém konci listopadu. Celých tři sta kilometrů proležel na zadním sedadle, aby alespoň trochu otupil bolest. Podařilo se mi ho objednat na následující den na vyšetření.

Počural sem se, zopakoval, provinilý jako malé dítě, s omluvou i onou pro něho tak typickou sebeironií, *to sem si na starý kolena uříz pěknou ostudu*.

To je v pořádku, řekl jsem a jali jsme se ho v před-síni převlékat. Dveře do obýváku jsme zavřeli.

Mám strach, zašeptala mi v jedné chvíli dcera do ucha. Až teď mi dochází, že ona to vycítila první. Já jsem to ještě nevěděl, nechtěl jsem to vědět.

Pojďme si už na tomto místě říct, že hrdina na konci knihy umírá. Vlastně ne na konci, někde uprostřed, ale pak je opět živý, ve všech příbězích před svým odchodem i po něm. Protože, jak říkával Gaustin, v minulosti čas neplyne jedním směrem.

Když jsem byl malý, vybíral jsem si v knihovně pouze ty knihy, které byly napsané v první osobě, neboť jsem věděl, že tam hrdina neumře.

No, tahle kniha je napsaná v první osobě, i když její skutečný hrdina umírá. Přezívají jen vypravěči příběhů, nicméně i ti jednoho dne zemřou.

Přezívají jen příběhy.

A zahrada, kterou táta založil, ještě než odešel.

Nejspíš proto vyprávíme. Abychom vytvořili ještě jednu paralelní chodbičku, v níž svět a všichni v něm jsou ještě na svém místě, abychom, když přichází nebezpečí a smrt se blíží, odvedli příběh do vedlejšího záhonu, jako zahradník odvádí vodu do sousedního záhonu na zahradě.

Chtěl bych, aby na těchto stránkách bylo světlo, odpolední a měkké světlo. Tohle není kniha o smrti, ale o smutku po životě, jenž odchází. A v tom je rozdíl. O smutku po plástvích života plných medu, dokonce i po prázdných buňkách těch pláství, po těch dokonce ještě víc. A o smutku po té plástvi, již si pamatují i voskové svíce, zatímco dohořívají v našich rukou.

Žádný strachy, jak říkával on.

2.

Sešit, do kterého nyní zapisuji (třicet let všechno zapisuji do sešitů), byl započat úplně nevinně v říjnu. Jeho už to bolelo. Příznaky už tu byly, před našima očima, ale jejich rozpoznání přišlo pozdě. Opět jsem někam odjížděl, tentokrát do Krakova.

Tak se měj. Až se vrátíš, přijed' na chvíli k nám, můžeš si tu pár dní odpočinout.

Byl to nelidsky intenzivní rok, plný cest. *Přijed' na chvíli k nám, můžeš si tu odpočinout...* Tehdy jsem tomu nevěnoval pozornost. Pořád brblal, že k nim málo jezdíme, že málo odpočíváme. Teď v těch slovech rozpoznávám jiný smysl. *Přijed' na chvíli k nám, slyším, a buď se mnou, je to se mnou nahnutý, nevím, jestli vydržím do zimy.*

V tom stejném říjnu, když jsme se před mým odjezdem na jeden den viděli, vedle keře s posledními říjnovými růžemi:

Tak mě nák bolí v kříži.

V kříži?

Jo, a trochu nad nim.

Až kam?

Až k ramenům. A píchá mě na prsou...

Šel k místnímu doktorovi. Předepsal mu prášky. Koho dneska nebolí v kříži, navíc když pořád pracuješ na zahradě... Na začátku prášky zabíraly.

Čekala mě ještě jedna poslední cesta do Portugalska a pak už v tom roce nic.

Jak ti je, zvládáš to?

Žádný strachy, odpověděl. „Žádný strachy“ byla jeho oblíbená fráze. Připravená odpověď na každou otázku.

Bolí tě ten kříž hodně?

Žádný strachy.

Zdá se mi, že jsi zhubl.

Žádný strachy.

Tehdy však, uvědomuji si nyní, když si znovu a znovu promítám v hlavě onen říjen, když jsme se u auta objali na rozloučenou, řekl ještě něco: *Žádný strachy, počkám, až se vrátíš.*

Všiml jsem si toho tenkrát? Ano i ne.

V devětasedmdesáti se staral o velikou zahradu se zeleninou, ovocem i květinami. Měl tam všechno – rajčata, papriky, brambory, kukuřici, jahody, pivoňky, růže, tulipány, stromy. Sazení, plení, zalévání, okopávání, postřikování, přivazování... Přemlouvali jsme ho, aby už přestal, aby trochu přibrzdil. Vzpomínám si, že jsem mu tehdy, vedle té poslední říjnové růže, světle fialové, řekl, že jestli to takhle povede dál a nepřijede do Sofie k doktorovi, tak to s ním sekne a zahrada mu před očima zaroste plevelem. Je zvláštní, jaká slova pouští čas, osud, nebo jak budeme nazývat to, co je ukryté v budoucnosti, do svých uší. Z dnešního pohledu vidím v té replice veškerou její odloženou krutost.

3.

Věděl jsem, že je tahle zahrada neobyčejná. Po první rakovině mu zachránila život, dala mu sedmnáct let, ale také ho měla udolat. Začal od nuly, na pustém místě za jedním vesnickým domem, který koupil můj bratr. Tady mi je nejlíp, říkával. Prodělaná chemoterapie a ozařování mu nepochybně pomohly, ale také ho definitivně vyčerpaly. Už nikdy se mu nevrátil jeho starý smích ani veselá a povznesená nálada. Často se na dlouho odmlčel, někdy jen v jakémsi svém bezhlavém monologu pokyvoval hlavou.

Zahrada mu byla druhým, novým životem, byla jeho hlasem i vším zamlčeným. Přes ni mluvil, jeho slovy byla jablka, třešně i veliká červená rajčata. Kdykoli jsem tam přijel, tak mě po ní nejprve provedl a všechno mi ukázal. Pokaždé byla jiná.

Rád jsem tam trávil čas, obzvlášť na jaře, bořil jsem hlavu mezi švestkové větve obsypané těžkými květy, zavíral oči a poslouchal bzuchivý včelí chór. Jindy jsem ji potají nenáviděl, když jsem pozoroval tátu, jak se (vysvlečený do půl těla, které měl celé rozřezané a pokryté jizvami po operacích) ohání motykou. On a zahrada splývali v jedno, nikdy ji neopouštěl, ale ani ona už ho neměla pustit. Byla mezi nimi jakási osudovost, jakási faustovská smlouva. Ta zahrada mohla být i smrtonosná. Představoval jsem si ji, jak mu pomalu vysává sílu, jak jí pomalu krmí své plody

a růže, a čím byly třešně, tulipány a rajská jablíčka červenější, tím byl on bledší.

Kromě jiných věcí dokázal táta proměnit každé místo v zahradu, každý dům v domov. To neumí každý. Každý byt, do kterého jsme se nastěhovali, a my jsme se bůhvíproč stěhovali často, jako by byl rodným domovem. Proto se nyní, kromě jiného, cítím jako bez domova. Nikdy nezapomenu, jak se mu dařilo přestěhovat dokonce i tu zahradu. Opatrně vytahoval cibulky hyacintů, narcisů a lnic, pivoňek i tulipánů, měl svoje oblíbené tmavomodré tulipány, holandské, od kterých se nikdy neodloučil a na novém místě je vždy znovu zasadil.

Jestlipak nejsou květiny tajnými periskopy mrtvých, již leží pod nimi a jejich stébly pozorují svět?

Ano, můj táta byl zahradníkem. Nyní je zahradou.

4.

O čem vlastně mluvíme, když mluvíme o smrti? O tom, kdo odešel, či sami o sobě? O samotné neexistenci? Tak moc není, že svou neexistencí vyplňuje každou volnou chvíli.

Jeho dosavadní existence potvrzovala i mou vlastní existenci, existenci mého dětství. Na druhou stranu, jeho neexistence uvádí do pohybu veškerou mechaniku paměti. Věci, na které jsem si dávno nevzpomněl, se nyní probouzejí, probouzím je, abych si byl jist, že to opravdu bylo. Vědomá i podvědomá paměť pracují společně, roztácejí zrezlý mechanismus vzpomínky a to, co je nejasné, čistí nebo dovymýšlejí. A musíme si přiznat, že jednak paměť pracuje s tím, kdo odešel, ale také je to v určitém smyslu egocentrická, k nám namířená práce na záchraně nás samotných poté, co kdosi odešel, kdežto my jsme zůstali.

Jsmo vůbec ještě, když odešel i poslední člověk, jenž si nás pamatoval jako děti?

O čem vlastně mluvíme, když mluvíme o smrti? Samozřejmě že o životě, o celé jeho obdivuhodné nestálosti.

5.

Volám z Lisabonu, všude kolem hluk, probíhá tu filmový festival, přebíhám z filmu na film, jsem v porotě, volám mezi dvěma filmy. Táto, co tvůj kříž? Dobrý, žádný strachy. Volám mámě. Mami, jak je tátovi? Dobrý, leží. Mažu ho hadím jedem. Jakým hadím jedem? No, jedna ošetřovatelka mi poradila, že to pomáhá na bolest, a trochu mi odlila.

Táta i máma přežili pandemii, naočkovali se, samota a dům na vesnici, ve kterém žili, je zachránily. On – s vyléčenou rakovinou, ona – s cukrovkou, ideální oběti onoho viru. Na počátku pandemie jsem byl zase někde pryč, na rok v Berlíně, volali jsme si každý den, v jejich hlasech jsem se snažil zachytit jakoukoli změnu: máš trochu chraplavý hlas, cítíš vůně, změřila sis saturaci...

6.

Byl už konec listopadu, když přijel do Sofie na vyšetření, s jednou taškou, koženou bundou a holí. (Kožená bunda a hůl, kterou si vlastnoručně vyřezal, nic ho nemůže lépe vystihnout.) Sám vyšel bez zastávky po schodech do třetího patra, samotného ho to překvapilo. Měl před sebou ještě tři výstupy po těch schodech (a jenom dva sestupy), ale to jsme tehdy nevěděli. Pokaždé po nich stoupal pomaleji a obtížněji, při posledním stoupaní jsme přinesli židli, aby si v každém mezipatře mohl odpočinout.

Bylo to šedesát čtyři schodů, v duchu jsem je počítal. Jsem si jist, že i on je počítal.

Zůstaly mu ke zdolání ještě sto devadesát dva schody.

Druhý den ho čekalo vyšetření s izotopy. To, při kterém se vstříknutá látka po určité chvíli usadí na místech s *metabolickou aktivitou* a *člověk se rozsvítí jako vánoční stromeček*, jak prohlásil jeden doktor. Brzy jsem měl pochopit, že nevinně znějící metabolická aktivita ve skutečnosti většinou znamená nádory nebo metastázy. Lékařská zpráva je napsaná tak, že ji pacient, když se bude snažit, může pochopit. Když však vědět nechce, nemusí pochopit nic.

M. v 4. a 9. žeburu ulevo a v 7. žeburu upravo, nejasné novotvary v játrech, proměna struktury kostí, degenerativní a osteoartritidní proměny, zvýšená fixace RF